

DOI:10.26104/NNTIK.2022.1.6.066

Саматова А.А., Шеров Ш.Б., Кошматова Ж.Ж., Эргешали кызы А.

ЭНЕНИН КУРСАГЫНДАГЫ БАЛАНЫН ФИЗИОЛОГИЯЛЫК
ЖАКТАН ТОЛУК КАНДУУ ӨРЧҮҮСҮНӨ АТА-ЭНЕЛЕРДИН ТААСИРИ

Саматова А.А., Шеров Ш.Б., Кошматова Ж.Ж., Эргешали кызы А.

ВЛИЯНИЕ РОДИТЕЛЕЙ НА ФИЗИОЛОГИЧЕСКОЕ
ПОЛНОЦЕННОЕ РАЗВИТИЕ РЕБЕНКА В УТРОБЕ МАТЕРИ

A. Samatova, Sh. Sherov, Zh. Koshmatova, Ergeshali kyzy A.

THE INFLUENCE OF PARENTS ON THE PHYSIOLOGICAL FULL
DEVELOPMENT OF THE CHILD IN THE WOMB

УДК: 37.018.11:616.053.2/159.9

Макалa эненин балага болгон мамилесин изилдөөгө багытталган, мында кош бойлуулук эрте жана мектепке чейинки, ошондой эле мектеп жашындагы мезгилдеги абалдын баланын кийинки физиологиялык, психологиялык өнүгүүсүнө таасирин тийгизээри баяндалган. Жүргүзүлгөн талдоо көрсөткөндөй ата-энелердин стрессинин ар кандай түрлөрү (эненин тынчсыздануусу жана депрессиясы, мезгилдеги стресс кош бойлуулук) балдардын физиологиялык жана психологиялык өрчүп өсүүсүнө узак мөөнөттүү терс таасирин тийгизүүсү менен балдардын ийгилигин камсыз кылышат. Эненин терс абалы жана стрессинин жыйынтыгында баланын темпераменттик өзгөчөлүктөрүнө таасири, ата-энелердин балдарына берген жылуулугу жана мээрим алардын инсандык сапаттарынын, мүнөзүн жана дүйнө таанымын калыптандырууга жакшы таасир этүүсү берилди. Ошондой эле эненин кош бойлуу кезиндеги абалына жана стрессине таасир этүүчү механизмдер жана балдарга таасир этүүчү жолдор жана анын мамилелери талкууланды.

Негизги сөздөр: физиология, психология, ата, эне, стресс, өрчүү, өсүү, ийгилик, тынчсыздануу, кош бойлуулук.

Статья направлена на изучение отношения матери к ребенку, в котором описывается, как состояние в период ранней беременности и в дошкольном, а также в школьном возрасте влияет на физиологическое и психологическое развитие ребенка. Проведенный анализ показывает, что различные виды родительского стресса (материнская тревога и депрессия, стресс во время беременности) оказывая долгосрочное негативное воздействие влияют на физиологическое и психологическое развитие детей. Негативное состояние матери и стресс в результате воздействия на темпераментные особенности ребенка, теплота и привязанность родителей к детям положительно влияют на формирование их личностных качеств, характера и мировоззрения. Также обсуждались механизмы, влияющие на состояние и стресс матери во время беременности, а также способы воздействия на детей и их взаимосвязь.

Ключевые слова: физиология, психология, отец, мать, стресс, развитие, рост, успех, беспокойство, беременность.

The article is aimed at studying the relationship of a mother to a child, which describes how the state of pregnancy at an early and preschool age, as well as at school age affects the physiological and psychological development of a child at a later age. The analysis shows that various types of parental stress (maternal anxiety and depression, stress during pregnancy) ensure the success of children, having a long-term negative impact on the physiological and psychological development of children. The negative state of the mother and stress as a result of the impact on the temperamental character-

istics of the child, the warmth and affection of parents for children positively affect the formation of their personal qualities, character and worldview. The mechanisms influencing the state and stress of the mother during pregnancy, as well as ways of influencing children and their relationship were also discussed.

Key words: physiology, psychology, father, mother, stress, development, growth, success, anxiety, pregnancy.

Балдардын турмуштагы ийгиликтүү болуусу эненин курсагынан башталат. Баарыбыз бирдей эле бош убактыбыз жок жашообуз чексиз түйшүктөргө толгон мезгилде жашап жатабыз. Эгер сиз ата-эне болсоңуз, мындай кырдаалда сөссүз депрессияга кабыласыз. Бирок, мындай шартка карабастан биз жакшы ата-эне болууга милдеттүүбүз. Анткени балдар бизди тандабады, биз балдарды тандадык, балалуу болгубуз келди, чоңойткубуз келди, алардын ийгилиги менен кубангыбыз келди. Жакшы ата-эне бир күндө көп нерсени жасоого үлгүргөн адам эмес, балдарын бактылуу кылып чоңойткон адам. Акыркы жылдагы изилдөөлөрүбүз көрсөткөндөй ата-эненин балага болгон сүйүүсү, мээрим менен келечектеги инсандын ден-соолугу, бактысы, ийгилиги аныкталаары далилденди.

Ата-энелердин балдарына берген жылуулугу жана мээрим алардын инсандык сапаттарын, мүнөзүн жана дүйнө таанымын калыптандырууга жакшы таасир этет деген ойду илимий изилдөөлөр далилдейт. Келечектеги баланын чың организми – баланы тамак менен камсыз кылган, тынч жагымдуу чөйрө түзүп берген эненин жашоо образынан көз каранды болот. Эненин толук кандуу тамактануусу, бейпил жашоосу түйүлдүктүн ден-соолугуна негиз салат. Боянда бар энеге ашыкча жүк, стресстик абал, түшүнбөөчүлүк мамилелердин жыйынтыгы түйүлдүккө бир канча төмөндөгүдөй ооруларды жана мүнөздөрдү пайда кылат.

1. Невроз;
2. Баш мээ (басымы) давлениеси;
3. Тынчсыздануу;
4. Түрдүү аллергиялык оорулар;
5. Акыл эсинин кеч өсүшү;

6. Ички жана сырткы анатомиялык органдардын толук калыптанбоосу;

7. Тилинин кеч чыгышы ж.б.

Ошону менен катар жагымсыз мүнөздөрдү пайда кылышат:

1. Жагалдануу;
2. Жагынуу;
3. Ушакчылык;
4. Жалганчылык;
5. Аракечтик;
6. Урулук;
7. Өзүнө ишенбөөчүлүк;
8. Ийгиликсиз.

Түйүлдүктүн физиологиялык жактан толук кандуу өрчүшүнө тийгизген биологиялык, социологиялык факторлордун терс таасиринен ийгиликсиз балдардын жаралуусу келип чыгат. Бул мезгилге чейин эненин курагындагы балдардын к физиологиялык, психологиялык жактан толук өсүп өрчүүсүнө ата-энелердин таасири толук изилденген эмес, ошого байланыштуу чет элдик окумуштуулардын изилдөөсүнө таянып, изилдөөнү баштадык. Үй-бүлөлүк факторлорго чоң көңүл буруу керек алар: ата-эне жана баланын өз ара аракеттенүү өзгөчөлүктөрү, ата-эненин инсандык өзгөчөлүктөрү, алардын абалы ж.б. Бул факторлор баланын толук өсүп өнүгүүсүнө таасир этет.

Изилдөөнүн бир бөлүгү эненин өзүн-өзү отчетунун жардамы менен жүргүзүлүп (жана анын абалы гана эмес, баланын өнүгүшү), экинчиси-байкоо жүргүзүү аркылуу, эксперттик баалоо, эксперименталдык өлчөө менен жүрдү.

Кош бойлуулук мезгилиндеги эненин тынчсыздануусу жана стресси балдардын ымыркай мезгилинде байкалат. Эненин стресстик абалда жүрүүсү бала туулуп 4 айга толгондо аны бала чагылдырып берет [6].

Курсактагы алты айлык бала апасындагы болуп жаткан бардык процесстерди угат жана сезет. Дал ушул айдан баштап, курсагына колун тийгизип, болочок эне кичинекей баласын баарлашууга чакыра алат. Апанын жүрөгүндө эмне болсо, ошол учурдан баштап балага берилет. Ал апасы менен бирге кубанып, чогуу тынчсызданат. Албетте, кичинекей бала апасын эмне капа кылганын же кубандырганын түшүнө элек, бирок кош бойлуу аялдын психоэмоционалдык абалы өзгөргөндө, анын канына гормондор бөлүнүп чыгат, бул баланын жыргалчылыгына таасир этет.

Анткени, кош бойлуу жана баланын кан айлануу системасы бир бүтүндүк. Апа бактылуулукта болгондо бакты гормондору ырахат жана наристе дүйнөсүндө сиңүү жүрөт. Ар кандай терс көрүнүштөр, апага болгон начар мамилелер стресс гормондорунун бөлүнүп чыгышын көбөйтөт, бул кандагы кычкылтектин деңгээлин төмөндөтүп, кычкылтектин жетишсиздиги балага коркунуч туудурат. Ошондуктан кош бойлуу

аял сезимдерин байкап, сезимдерин угушу керек. Алардын эмоционалдык абалын турукташтыруу үчүн окумуштуулар аялдарга кош бойлуулуктун алгачкы күндөрүнөн баштап бий, ырдоо, сүрөт тартуу, окуу жана классикалык музыка угууга кеңеш беришет.

Диссонанс жана курч үндөрдү кичинекей бала укканда жактырбайт, алардын кулагы дайыма апасынын курсагына урат. Ымыркай апасына жаккан бардык ырларды жакшы көрөт, бирок окумуштуулар айткандай, курсактагы бала балдардын үнүн жана тынч музыкасын угууну жакшы көрөт. Эң жакшысы, колунуздун курсагыңызга коюп, ага кичинекей кезиңизден сүйүктүү ырыңызды акырын ырдаңыз. Ымыркай эне ага ыр ырдап жаткандыгын жана ырдын ыргагына колдорун жана буттарын шилтеп ыраазычылык менен жооп берерин сөзсүз түшүнөт. Ким билет, балким ушундай жол менен ал апамдын колун сылагысы келет. Үй бүлөдөгү ар бир кубаныч, биргелешкен эмгек, камкордук, балдар менен тирүү байланыш балада үй-бүлө сезимин абдан өнүктүрөт. Бул баланын өнүгүүсүнүн микрочөйрөсү, ага руханий сооронуч берет. Булар толук кандуу адамдын өнүгүшү үчүн эч кандай шарттар жок компоненттер [7].

Көпчүлүк учурда, кош бойлуу аялдар, эне уктап жатканда, бала курсагында активдүү кыймылдай баштайт деп нааразы болушат. Бирок түнкүсүн сүйлөшүү жана уктаар алдында үн чыгарып окуу экөөнө тең пайдалуу болот. Апа курсактагы бадласын үй ичиндеги адамдар, буюмдар менен тааныштырууга аракет кылуу керек жана көбүрөөк сүйлөшүүгө аракет кылуу керек. Эгер көрүнбөгөн бала менен сүйлөшүү апа үчүн кадимкидей сезилбесе, анда китептерди үн чыгарып окуганда, ымыркай апасынын үнүн угуп, уктап кетет. Ата-энесинин сүйүүсүнө, мээримине тоюп чоңойгон балдардын психо-физиологиясында эч кандай терс көрүнүштөр болбойт. Башкаларга мээрим менен карайт, колунан келсе жардам берет, көмөктөшөт [1]. Курсактагы баланын уккандарынын бардыгы-анын алтын запасы болуп, жарык дүйнөгө өзү менен чогуу алып келет. Эненин эмоциясынын кичинекей бузулуулары дагы баланын физиологиясы, психологиясында из калтырат. Ошондуктан, педиатрлар кош бойлуу аялдарды тынчсыздануудан жана толкундануудан сактоого кеңеш беришет. Баарын көргөн, уккан жана сезген кичинекей баланын эненин курсагында жашап жатканын, бар экендигин унутпоо керек. Курсактагы бала ата-энесинин мушташын, урушканын уккусу келбейт. Эненин ачуулануу, коркуу сезимдери баланын абалын жана жыргалчылыгын начарлатат да, толук кандуу өсүп өрчүүсүнө терс таасирин тийгизет. Кытайлар баланын жашын туулган күнүнөн эмес, бойго бүткөндөн бери эсептешет. Алар курсактагы баланы толук кандуу адам катары кабыл алышат жана кош бойлуу адамдын денесинде эненин жүрөгү менен баланын ортосундагы байланыш кана-

лы ачык деп ырасташат. Бул канал аркылуу бардык түйшүктөрдү жана толкундоолорду балага өткөрүп бербөө үчүн, кытайлар кош бойлуу аялга терең эс алууну жана позитивдүү ой жүгүртүүнү үйрөнүүгө кеңеш беришет. Болочок эне көбүрөөк эс алып, стресстик жагдайлардан алыс болушу керек деп эсептешет. Үй-бүлө, атмосферасынын негизинде баланын жеке жана эмоционалдык өнүгүүсүн толугу менен камтыйт жана адамдын өмүрүнүн акырына чейин, иш-аракеттерине, ойлоруна жана сезимдерине таасир эте турган эстен кеткис таасир калтырат. Ошондуктан ар бир ата-эне өзүнүн алган тарбиясын рефелектордук түрдө баласына колдонуп баштайт. Анткени үй-бүлөдөн алган ар бир баланын тарбиясы турмушунда чагылдырылат жана муундан муунга өтөт. Ата-энесинин сүйүүсүнө, мээримине тоюп чоңойгон балдардын психо-физиологиясында эч кандай терс көрүнүштөр болбойт, башкаларга мээрим менен карайт, колунан келсе жардам берет, көмөктөшөт [4].

Эгер апа эмоциясын башкара албай, тынчтана албай жатса ага айланасындагылар жардамга келүү керек. Анын өзүнө жаккан нерсени жасоого аракет кылдыруу керек. Көптөгөн аялдар кош бойлуу кезинде жаңы таланттарды ачып беришет. Даамдуу пирогдордун жана салаттардын рецепттерин үйрөнгөн пайдалуу болот. Иштин ортосунда дем алуу гимнастикасын жасап, сейил бакта сейилдөөнү унутпоо керек. Мунун бардыгы эненин гана эмес, кичинекей ымыркайдын нервдерин жана ден-соолугун чыңдайт. Жүрөгүндүн жан дүйнөсүн тынч таптоо астында ал гармония жана тынчтык өкүм сүрөт. Бул анын бул дүйнөдө бактылуу жана стресске туруктуу төрөлүшү үчүн керек болот. Баланын сиздин иш аракетинизден өзүнө болгон ишенимин арттырам “Мен” деген түшүнүктү калыптандырам десениз анда сыйлоону өзүңүздүн үй-бүлөңүздөн баштаңыз. Күйөңүздү, кайын журтуңузду, балдарыңызды сыйлаңыз. Конокко эмес даамдуу тамак ашты биринчи үй-бүлөгө бериңиз. Бардык жакшы нерселер үй-бүлөгө арналганда гана балада көз аркылуу жакшы нерселер генине жазылат [3].

Эне менен баланын организмде болуп жаткан биохимиялык процесстер алсыз жүргөнүнө карабастан эненин жагымдуу эмоционалдык тек-жайы баланын туура өсүшүнө жана өнүгүшүнө чоң жардам берерин четке кагуу туура келбейт. Жаңы төрөлгөн баланын жашоосундагы эң маанилүү адам болуу бактысы энелерге гана тиешелүү. Бирок, ошол эле учурда, алардын ийинине чоң жоопкерчилик, жүк, бала үчүн чоң тажрыйба жатат.

Ошентип, аялдар баланы курсакка көтөрүп эле жүрбөстөн көбүрөөк түйшүккө жана тажрыйбага туш болушат. Ушуга байланыштуу, жаңы энелердин тынчсыздануу жана стресс деңгээли эркектерге караганда жогору болуу менен алар ар дайым жеңил жана позитивдүү бойдон кала бербейт, бирок бул бала үчүн да, ата-эненин мамилеси үчүн да өтө маанилүү. Эненин психологиялык абалынын маанилүүлүгү - бала аң-сезимсиз апаны туурап гана тим болбостон, аял сезген ошол эле сезимдерди башынан өткөрөт. Балдардын толук кандуу физиологиялык, психологиялык өрчүүсүндө ата-энелер жеке өзүн-өзү өркүндөтүү компетенциялары физиологиялык, руханий жана интеллектуалдык өзүн-өзү өнүктүрүүнүн жолдорун өздөштүрүү, эмоционалдык өзүн-өзү жөнгө салуу жана өзүн-өзү колдоо компетенттүүлүгүнө ээ болуу керек [5].

Баланын интеллектинин өсүүсүндө, эстетикалык-нравалык калыптануусунда, эмоционалдык, физиология-психологиялык өсүүсүндө, ден соолугунун чың болуусунда үй-бүлөнүн таасири чоң. Ошондуктан коомдо эң жакшы атуул тарбиялансын десек тарбияны үй бүлөдөн баштообуз зарыл. Ал үчүн ата-энелерибизди энелер мектебинде же башка курстарда окутуубуз зарыл. Үй-бүлөнү бекемдөө, алардын өнүгүүсү үчүн жардам берүү коомдун негизги милдети болуп саналат [2].

Адабияттар:

1. Саматова А.А., Жаныкулова Г.Р., Жороева Р. Ата-энелердин балдарды тарбиялоодогу каталары. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. №. 8. С. 140-143.
2. Саматова А.А., Жаныкулова Г.Р., Кошматова Ж.Ж. Балдардын өсүп өнүгүүсүнө биогенетикалык факторлордун таасири. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2021. №. 3. С. 234-237.
3. Саматова А.А., Миралы кызы А., Мурзаева А.К. Баланын өсүп өнүгүүсүнө ата-энелердин салымы. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2021. №. 3. С. 238-241.
4. Саматова А.А., Чоров М.Ж. Мурзаева А.К. Влияние семейного образования на рост и развитие детей. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2021. №.8. С. 136-139.
5. Соколова Н.А. Компетентный подход и проблемы социально-педагогической поддержки ребенка / Н.А. Соколова. / Личностно развивающее профессиональное образование: Материалы V международной науч.-практ. конф. - Екатеринбург: Изд-во РГППУ, 2005. - Ч. III. - С. 42-44.
6. Henrichs J., Schenk J.J., Ftitache B., Schmidt H.G., Hofman A., Jaddoe V.W.V., Verhulst F.C., Tiemeier H. Parental family stress during pregnancy and cognitive development in toddlers. *Early Childhood Research Quarterly*. 2011, 26 (3): 332-343.
7. Титаренко В.Я. Семья и формирование личности. - М.: Мысль, 2005. - С. 312.